

İBN SİNA

Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU
ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İbn Sina, 980'de Buhara yakınlarında bulunan, Afşana'da doğdu. Türk boylarından birine mensuptur. Babası uyanık bir insandı. Oğlunun iyi eğitilmesi ve yetişmesini istedi. Bu konuda ona yardımcı oldu. İbn Sina küçüklüğünden beri öğrenme tutkusuna sahipti. Abdullah an-Natûlî'den felsefe öğrendi. On yaşındayken Kur'an'ı ezberledi. Kısa zamanda felsefe, mantık, astronomi, matematik ve doğal bilimlerde bilgisi derinleşti. Ayrıca doktorluk alanında da eğitildi. İbn Sina, hastalanan Buhara Sultanı Nuh B. Mansûr'ı iyileştirdi. Bunun üzerine Sultan onu Sıvan al-Hikme adlı saray kitaplığının başına getirdi. İbn Sina burada bilimsel çalışmalarına hız verirken on yedi yaşındaydı.

Nuh'un ölümü üzerine Rey Emiri Mecc ad-Devle'nin yanına gitti. Hastalanan bu Emiri de iyileştirdi. Daha sonra Düşünürümüzü Hemedan'da görüyoruz. Hastalanan Hemedan Emiri Şems ad-Devle'yi de İbn Sina tedavi etti. Emir de onu bakan olarak atadı. İbn Sina'dan yakınanlar oldu. Bu yakınmalar nedeniyle düşünür, hapsedildi. Emir Şems ad-Devle hastalanınca İbn Sina onu iyileştirmesi için serbest bırakıldı. Emir yeniden sağlığa kavuştu ve yeniden bakan oldu.

Daha sonra Emir Şems ad-Devle öldü. İbn Sina bakan olarak çalışmak istemedi. Yine hapsedildi. Nihayet onu Hemedan'ı alan Ala ad-Devle kurtardı. İbn Sina 1037 yılında hayata gözlerini yumdu. En tanınmış yapıtları arasında şunlar vardır: Al-Kanun fi't Tıb, aş-Şifa, an-Nacat, al-İşarat va't-Tenbihat, Aksam al-Ulum al-Aklye, at-Tabiiyat Min Uyum al-Hikme.

Hayy b. Yekzan, Risale fi'l-Aşk, Kitab fi's-Siyaset, Risale al-Ahlak.

İbn Sina akılcı bir filozoftur. Temelde Kur'an'a bağlı olmakla birlikte Aristo felsefesinden yararlanmıştı. Ayrıca Eflatun ve Plotinos'un felsefesini de bildirdi. Onun bağlı olduğu felsefi ekole Meşşaiye diyoruz. Bu ekolün filozoflarına Meşşailer ya da Yürüyenler adı veriyoruz. Bütün Meşşailer gibi İbn Sina da dinle felsefeyi uzlaştırmak istemiştir. Daha doğrusu felsefi sorunların Kur'an'da bulunduğunu vurgulayarak akli yorumlara girişmiştir.

İbn Sina "varlık" sorunu üzerinde düşünmüştür. Varlığın, Tanrı'dan coşkuyla çıkıp doğduğunu söylemiştir. Bu görüşte, Plotinos'tan beri bilinen "Birden bir çıkar" ilkesinin etkisi vardır. İbn Sina, Tanrı'dan ilkin Birinci Aklın çıktığını, birinci akıldan ikinci aklın, Tümel Nefs'in ve en uzak felekin meydana geldiğini söylemiştir. Ona göre oluş devam etmiş, her akıldan bir sonraki akıl felek ve nefis meydana gelerek evren düzene girmiştir.

İbn Sina, Evren'in varolma nedeninin Tanrı olduğunu, ancak zaman açısından varlığın Tanrı'dan sonra bulunamayacağını söylemiştir. Başka bir deyimle Tanrı, evrenden zat bakımından öncedir, zaman açısından değil.

İbn Sina bu düşüncesini şöyle açıklamıştır:

Tanrı, evreni meydana getirmek için öncersizde, irade etmezken sonradan karar vermiş sayılırsa, onun iradesinde değil.

şiklik olduğu anlamı çıkar. Oysaki Tanrı değişmeyen bir varlıktır. Tamdir. Olgundur. Onun iradesinde değişiklik bulunduğunu söylemek hafiflik olur.

Sonra, evrenin belli bir zamanda meydana getirildiği düşünülürse, daha önce içinde yokluk olan bir zamanın bulunduğu anlamı çıkar. O halde bu zamandan önce zaman vardır. Bu da bizi zamanın öncesizliğine götürür. Zaman öncesiz olunca, hareket ve nesne de öncesiz olur. Çünkü zaman hareketin sayısıdır. Hareket de nesnenin yer değiştirmesinin sonucudur.

Kısaca, İbn Sina'ya göre insanın gölgesi nasıl bedenle birlikte hareket ederse varlık da öncesiz de öylece Tanrı'dan meydana gelmiştir. Bu durumda Tanrı, zat açısından evrenin nedenidir ve fakat zaman açısından varlığın oluşu öncesizdir.

Kuşkusuz İbn Sina'nın bu yorumunda bunalımlar vardır. Nitekim bu yüzden onu Gazzali'nin suçladığını görüyoruz.

İbn Sina, "Tanrı tümelleri bilir, tükelleri bilmez" anlamına yorumlanan sözleri dolayısıyla da suçlanmıştır. Ona göre Tanrı evrende genel yasalari yaratmıştır. Ayrıntılarla Tanrı uğraşmaz. Çünkü diyor İbn Sina, olaylar değişmektedir. Tanrı her ayrıntıyı bilirse, bilimi değişir anlamı çıkar. Bu, Tanrı'nın bilme niteliğinde değişikliği gerektirir. Oysaki değişiklik Tanrı'ya yakışmaz. Bu konuda İbn Sina'ya yarı verenler, bilinenin değişmesiyle, bilenin değişmeyeceğini söylemişlerdir.

İbn Sina, Tanrı'nın evreni meydana getirirken her şeyi neden-sonuç bağı içinde yarattığını söylemiştir. Böylece nedenselliği ve bilimselliği kabul etmiştir. Çalışmalarında akla ve deneye önem vermiştir.

İbn Sina'nın ruh görüşü de çok ilginçtir. Boşlukta yetişkin bir insan hiç bir duyum olmadan dursa, kendi varlığının farkına varır. İbn Sina, insanın bu yetisine ruh diyor. Ona göre ruh, bedenden farklıdır. Ruhun bedenden önce bireysel varlığı yoktur. Ruh bedene karşı istek duyar,

beden de ona âletlik eder. Beden yok olunca, ruhun bireysel varlığı sonsuz olarak sürer.

İbn Sina, insan ölünce bedeninin biçim değiştirmesini örnek göstererek, ruhun bedenden farklı manevi bir töz olduğunu vurgulamıştır.

İbn Sina'nın ruh sözüyle, insanın bilen yönünü de kastedtiğini anlıyoruz. Ona göre bir insanın akli olmasa, duyumları algı yapamaz. Hayalgücü çalışmaz. Akıl da ruhun bir yönüdür.

Bedenin organları çok çalışınca yorulur, ruh ise yorulmaz. İnsan yaşlandıkça beden eskir. Ruh ise olgunlaşır. Kırk yaşından sonra, insan daha tecrübeli olur.

İnsan çeşitli fiziksel davranışlarda bulunur. Güler, ağlar, konuşur. Bunlar değişik davranışlar olduğu halde, aynı ruhun yansımasıdır. Beden değişir, ruh ise aynı ruhtur. Bir insan kimi organlarını yitirse, ruh yine kendi varlığını bilir.

İnsan, ruh sayesinde kavramlar meydana getirir. Bilinenlerden bilinmeyenleri çıkarır. Deneyler yapar. Elde ettiği bilgileri kuşaktan kuşağa aktarır. Nihayet, insan ruh sayesinde inanca ulaşır ve Tanrı'nın varlığına inanır.

İbn Sina, ahlakda cüzi iradeyi kabul ederek insan özgürlüğüne yer vermiştir. Ona göre insanın, davranış özgürlüğü olduğu için, sorumluluğu da vardır. İnsan başkalarında gördüğü kötü davranışlara bakarak kendine çeki düzen vermelidir. Sonu mutlulukla bitecek eylemler yapmalıdır.

İbn Sina tıp alanında da çok tanınmıştır. Hatta 17. yüzyıla değin onun al-Kanun fi't-Tıbb'ı kimi Batı Üniversitelerinde okutulmuştur.

İbn Sina, kişilerin kalıtımla geçen özellikleri üzerinde durmuştur. Kul kurdunun bağırsaklarda yerleştiğinden söz etmiştir. Mide ülseri, karaciğer hastalıkları

ve özellikle sarılık hakkında fikir yürütmüştür. Cıvanın hekimlikte kullanılmasına dikkat edilmesini, çünkü buharlaşarak zehirleme yapabileceğini anlatmıştır. Genel sağlık kuralı olarak iyi beslenme, dinlenme ve uyku üzerinde durmuştur. İbn Sina, spora, yıkanmaya ve ovmaya tedaviye önem vermiştir. Yaşlıların akşamları az yemelerini, yemeklerine az tuz koymalarını ve yürümelerini öğütlemiştir. Ruh hastalarına iyi davranılmasına salık vermiştir. Beden hareketlerinin, müzik dinlemenin ve yolculuğun olumlu etkilerinden söz etmiştir. İdrar ve dışkıyı çözümlemenin önemine değinen İbn Sina, kadın hastalıkları üzerinde de araştırma yapmıştır.

Görülüyor ki İbn Sina, felsefede, psikolojide ve tıbbda unutulmayacak araştırmalar yapmıştır. Onun felsefe alanında Kitab aş-Şifa'sı ve an-Necat'ı, psikoloji alanında Kitab an-Nefs'i Latinceye çevrilmiştir.

İbn Sina ve benzeri İslam düşünürleri Batı'da İlkçağ felsefesinin daha iyi tanınmasında etkili olmuşlardır. İbn Sina'nın Albertus Magnus'u ve Saint Thomas'ı etkilediği bilinmektedir.

İbn Sina'nın akılcılığı, deneyciliği ve çeşitli metafizik yorumları İslâm felsefesine unutulmaz sayfalar kazandırmıştır. Onun ve benzerlerinin açtığı bilimsel çığır devam ettirilseydi, İslam uygarlığı dünya kültürünü daha çok etkilerdi. Doğumundan sonra bin yıl geçmesine 'carşın İbn Sina hâlâ varlığını sürdürüyor. Dünyanın çeşitli yerlerinde anılıyor, konferanslar veriliyor ve hakkında yapıtlar yazılıyor. Bin yıllık kültürümüz içinde önemli bir yeri olan İbn Sina'ya bizim de hakettiği önemi vermemiz gerekir sanırım.

YAZARLARDAN RİCA

1—Yazılar, lise ve lise üstü düzeyde geniş bir okuyucu kitlesini ilgilendirmeli, bir asıl, bir kopyalı, 3 aralıklı daktilo edilmiş olmalı, beş sayfayı geçmemeli, daha önce başka bir dergide yayınlanmamış bulunmalıdır.

2—Yazı, ılımlı bir dille kaleme alınmalı, teknik terimlerde türkçe kullanılmalıdır.

3—Fotoğraflar "siyah-beyaz" parlak kağıtlı, net ve en az 9 x 12 cm. büyüklüğünde olmalı, resim ve şekiller çini mürekkebi ile, kuşe kağıda veya aydıngere çizilmiş bulunmalıdır. Metin için renkli fotoğraf gönderilmemelidir.

4—Tercüme ve derleme yazılarda mümkünse orijinalin bir fotokopisi eklenmelidir.

5—Yazılarda okuyucuyu sıkacak formül, istatistik ve literatüre yer verilmemelidir.

6—Yazarın formasyon ve işi hakkında üç satırı geçmeyen bir not eklenmelidir.

7—Editör, anlam gerçekliğini bozmayacak şekilde yazılarda kısaltma ve düzeltme yapabilir.

8—Yayınlanmayan yazılar iade edilmez.

9—Yazı ücreti (200 kelime) Telif: 300.—TL. Çeviri: 150.— TL.dir, % 40 vergi kesilir.